

La intimitat ageganta

Màrius Torres

EL TEMPS

El poeta descansa al Mas Blanc. Hi va romandre quatre mesos, del juliol a l'octubre del 1942.

Difícilment podríem trobar un intel·lectual català de la seva talla, durant els anys de la guerra civil i els primers de la postguerra. Però la prova d'aquesta consideració no s'ha acabat de presentar fins ara, gairebé setanta anys després la seva mort. Màrius Torres (Lleida, 1910-Puig d'Olena, Sant Quirze Safaja, Vallès Oriental, 1942) és un dels poetes catalans del segle XX més llegits i valorats, però era també, i això no era prou conegut, un home d'una extraordinària formació literària, moral i intel·lectual, amb un domini magistral de la prosa i, alhora, de la llengua catalana.

La prova l'acaben de presentar els filòlegs Jordi Julià (Sant Celoni, Vallès Oriental, 1972) i Pere Ballart (Barcelona, 1964), professors de teoria de la literatura i literatura comparada a la Universitat Autònoma de Barcelona. I consisteix en una antologia dels escrits íntims del poeta que ha publicat l'editorial Acontravent amb el títol *Les coses tal com són*, i aquest subtítol

La figura intel·lectual del poeta Màrius Torres havia quedat coixa. Una antologia de la seva prosa íntima, 'Les coses tal com són', elaborada per Jordi Julià i Pere Ballart, la completa.

esclaridor: *Apunts per a un retrat intel·lectual*.

El volum és un recull de fragments en prosa triats amb la intenció de fer conèixer la riquesa humana i intel·lectual del poeta. Perquè el lector pugui accedir de manera còmoda i directa als diversos àmbits del seu pensament,

els dos filòlegs han dibuixat set itineraris. Són aquests: "La natura i els llocs", "Caràcter, ètica i moral", "Amor i espiritualitat", "Política, guerra i exili", "L'estètica i les arts", "Literatura i pensament" i "Escriptura i poesia".

L'ordre que els filòlegs han imposat mostra més clarament, pensen, la varietat i la profunditat dels escrits en prosa del poeta.

Les tragèdies de la guerra civil i de la Segona Guerra Mundial planen sobre molts dels seus escrits, com també la descripció de la seva vida al sanatori, però hi dominen, com és lògic, per una banda, els comentaris a les lectures que fa, i, per una altra, les reflexions sobre el problema literari i la relació d'aquesta disciplina amb un pensament abstracte, de vegades explícitament filosòfic.

La vida interior i exterior hi és descrita sempre per l'escriptor, pel pensador, pel moralista. El paisatge, per exemple, hi és mirat amb el bagatge estètic que li donen la cultura i la poesia.

El trajecte que segueix l'ordre dels capítols va de l'àmbit més natural i vital al més artístic; del més abstracte al més concret; d'allò que és contingent a allò que és immanent.

Mig miler de fragments. Són més de mig miler de fragments escollits entre tota la seva prosa, a excepció de la de ficció. El conjunt, pensen els dos filòlegs, fa justícia a l'extraordinària dimensió intel·lectual de l'escriptor, constitueix l'argument definitiu que dona suport a la valoració de la importància del poeta com a intel·lectual.

Deixant de banda alguns fragments d'articles publicats a la premsa de Lleida, la major part dels textos recollits al volum provenen dels dietaris i de la correspondència, una part de la qual és inèdita i una altra part es pot consultar per internet a la "Biblioteca Virtual Màrius Torres" (<http://marius.udl.cat>).

Tant les cartes com els escrits íntims dels seus quaderns —molts, inèdits— són conseqüència de la seva estada al sanatori antituberculós de Puig d'Olena. Hi va ingressar el 22 de desembre del 1935 i ja no en sortí mai més, deixant de banda una estada de quatre mesos —l'estiu del 1942— al Mas Blanc, masia residencial situada a quatre quilòme-

tres del sanatori. La seva mort es va esdevenir el 29 de desembre del 1942.

Els responsables del volum consideren que moltes de les idees que el poeta va expressar en la intensa relació epistolar amb els seus diversos corresponents queden inequívocament matissades i complementades per uns altres passatges continguts en els articles de crítica, en els textos de prosa testimonial i íntima que va enllestir i en les anotacions que va fer a les pàgines dels seus dietaris i quaderns personals.

Ordenat tot aquest material per temes i per ordre cronològic, l'antologia segueix l'evolució del pensament de Torres. I ofereix una visió, sencera i homogènia, "d'una de les mentalitats més formades i coherents de final dels anys 30 del nostre país", diuen Julià i Ballart.

Una reivindicació. El treball fet pels dos filòlegs és reivindicatiu. L'estratègica estructura del volum ha estat pensada per a reivindicar, per primera vegada, de manera independent, una escriptura en prosa de qualitat, i d'una entitat que reclama una atenció que no té cap necessitat de ser subsidiària de

EL TEMPS

La prosa de Màrius Torres, diuen Julià i Ballart, és brillant, àgil, culta, tendra, emocionant i precisa

Autoretrat intel·lectual d'un poeta malalt, en temps de guerra

Les confessions i reflexions de Màrius Torres anotades als seus dietaris o expressades a través de la seva correspondència conformen uns "apunts per a un retrat intel·lectual", com diuen Jordi Julià i Pere Ballart a l'antologia 'Les coses tal com són'. N'ofereim un tast.

■ **La naturalesa.** "He sortit a esbargir-me i he triat el camí d'accés al sanatori, molt pendent, i que fins ara m'havia fet respecte. M'he cansat una mica però amb profit. És el millor paisatge de per aquí, una vall pintoresca, i a l'altra banda el pare Montseny blau i enlairat. He mastegat espígol i romer. Feia una tarda molt dolça. El sol es ponia amb pesera. La naturalesa m'ha tret el mal gust que, en els meus pensaments, havien posat els homes."

Dietari per a en Víctor (21 de setembre del 1936).

■ **Un capellà.** "El capellà del 26 és un mal home. És clar que jo faig mal fet d'escoltar les seves converses, però ells ja saben que de galeria a galeria se sent tot i no es recaten, potsers volen que ho senti. Parla de 'matar tota la gent que no sigui sana' amb un tranquil·litat corprenent. La part 'sana' són Goicoechea, Gil Robles i

Ventosa. L'altre dia, no sé quina bola va dir Ràdio Sevilla i en S. va dir que no la divulgessin, tan absurda que era. Però ell va insistir perquè: 'Encara que no s'ho creguin', va dir, 'els farà una mica de mal de cor'." *Dietari per a en Víctor* (21 de setembre del 1936).

■ **La felicitat.** "És que la felicitat és egoista? Però això no és pas pròpiament, la felicitat... És cert que ahir deia Mercè que poques vegades he estat feliç com algun moment seient i callant amb ella en aquell sofà de la biblioteca. Sóc massa exigent amb la vida. La felicitat no la trobaré enfora. Cal que jo mateix la basteixi dins meu. Però em molesta aquesta paraula, felicitat. Em recorda Madame Bovary, l'Odile de *Climats*, i en general les senyores de les novel·les franceses. O les heroïnes de films americans que posen aquella cara de sucre mentolat quan un galant ben afaitat els demana,

A la pàgina anterior, Màrius Torres i Mercè Figueras a l'hivernacle del sanatori de Puig d'Olena; el poeta al jardí del sanatori, la tardor del 1936. Damunt aquestes línies, Màrius Torres i un grup d'amics al sanatori.

l'obra en vers de l'autor. Una prosa que qualifiquen de brillant, àgil, culta, tendra, emocionant i precisa.

A més, el coneixement –el descobriment– de la sòlida formació literària i intel·lectual de Màrius Torres que pot

procurar la lectura de la seva prosa n'illumina també, sens dubte, la magnífica obra poètica, consideren els dos estudiosos.

La documentació aplegada, diuen, brinda una ocasió immillorable de

confirmar quin és el tronc de poesia europea en el qual Torres volia veure la seva producció com una branca més.

Aquí el mestratge de Baudelaire és absolut i només s'acosten a la impor-

sol·lícit: —Happy?— *Dietari íntim* (29 de desembre del 1936).

■ **Estimar.** “Allò que estimo més és allò que –a contracor– estimo sense que ho mereixi. Així estimo Lleida, Catalunya i –per què no?– a mi mateix.” *Notes per al meu autoretrat 1936* (31 de desembre del 1936).

■ **Notes íntimes.** “Què cal més? Estimar Catalunya i no estimar gairebé cap català, o a la inversa? Hi ha gent que estima la Humanitat i no té cap amic.

Sóc tan exigent envers el destí, que mai no seré feliç. En compensació, sóc prou modest per jo ambicionar la felicitat.

La paraula *felicitat* em fa pensar en Madame Bovary, i, en general, en les heroïnes adúlteres de les novel·les franceses.

M'ha calgut ésser molt malaurat a primers de setembre, per estar bastant

trempat a primers d'octubre.

Procuro creure que tothom és un malvat, fins que no demostrï el contrari.

No gaire sovint, he estat fort perquè el meu germà no veiés la meua feblesa.

El meu ideal? Ésser ric, no tenir pàtria, estimar una dona impossible.” *Notes per al meu autoretrat* (31 de desembre del 1936).

■ **Pessimisme.** “Sobretot no et deixis endur pel pessimisme. El pessimisme és un absurd, gairebé un pecat. T'ho diu un pessimista, que l'advertit –quin mot més excessiu!– ha tornat confiat en el destí, en Déu.” Carta a Mercè Figueras (12 de març del 1937).

■ **El senyor Farré.** “Cada dia m'agrada més, el Sr. Farré. És una mena molt curiosa d'home, i si no fos milionari ni tan insegur, seria gairebé

perfecte.” Carta a Mercè Figueras (7 de setembre del 1937).

■ **La poesia.** “Un poeta fa sempre en els seus versos, per molt objectius que semblin, una mena de confessió general. És per això que m'engresca poc el fet de donar-los publicitat. Tu t'imagines quina tortura seria per mi que el Sr. Aymerich, per exemple, els llegís i tingués l'amabilitat de parlar-me'n. No sé si ho podria resistir. Em diràs que això és egoisme, i que no pensi en els Srs. Aymerichs que els llegiran, sinó en les Maries Planes que també hi ha en aquest món. Tindràs raó, però és que quan una persona que jo respecti llegirà els meus versos també em sentiré incòmode –i a l'inrevés. Serà com si em confessés amb Santa Clara. No hi ha res més torbador que la bondat comprenent el mal i perdonant-lo, diu el Sr. Pickwick, i té molta raó.” Carta a Mercè Figueras (24 d'octubre del 1937).

‘Les coses tal com són’ aspira a fer mirar de nou Màrius Torres amb uns ulls clars i desperts

tància que el poeta lleidatà concedeix al creador de *Les flors del mal* dins del seu Parnàs particular alguns altres noms com ara Marc, Keats, Shelley, Poe, Verlaine, Valéry, Rilke o Carner. Menys apassionada és la valoració que fa de Leopardi, Hugo, Musset, Moréas, Heredia i Mallarmé.

“És evident –diuen– que si volem veure Torres ocupar el lloc dins el cànon que mereix com a poeta, una reivindicació del seu pensament, ètic i estètic, a través de la prosa que va escriure no podrà fer sinó ajudar-lo en aquella justíssima promoció.”

A més de buscar-se una tradició en la poesia universal, resta molt atent als creadors de prosa catalana i exhibeix un criteri actualíssim tant sobre la tradició més recent –la dels Rusiñol, Ruyra, Puig i Ferrer, Pla, Bertrana o Rodoreda– com sobre la literatura del moment, que el fa estar al dia de les principals novetats, en un esforç que,

EL TEMPS

El padri Marià i el nen Màrius Torres, l'any 1915, a Lleida.

atès el seu aïllament al puig d'Olena, resulta encara més meritori.

Desencís i lucidesa. El títol del volum, *Les coses tal com són*, prové de l'expressió “veure les coses tal com són”, fragment d'una carta que Màrius Torres va adreçar a la seva família a l'exili, al final de la qual el profund desencís del poeta en vista del caire de la situació internacional l'empenyia a fer aquella declaració de necessària lucidesa, tot i que es revelés com un “amarguíssim exercici”.

Als dos filòlegs els va semblar que podia ser el millor títol pel seu exemple d'exigència i endurança, i per la seva demanda d'una actitud desemboirada, neta i objectiva. Sobretot tenint en compte que el volum, a la seva manera, també aspira a fer mirar de nou Màrius Torres amb uns ulls clars i desperts.

Julia i Ballart ofereixen amb el seu treball una imatge que volen clara, rica i acabada, amb el propòsit de superar d'una vegada els tòpics que, segons ells, han fet del poeta de Lleida un creador digne només de compassió a causa de la tragèdia que va estroncar en plena joventut la seva trajectòria

■ **Els valencians.** “He trobat la teva carta extremadament valenciana. No riguis. Fa temps, i cada dia més, que trobo que València es un país ple de solta, i sóc molt insensible al desdeny amb què esgarden aquell país de tarongers i de palmeres els fabricants i les porteres del Sènia ençà. I tant com hauríem d'aprendre de vosaltres! La teva fantasia, la teva tendresa, expansiva, el teu entusiasme per la vida simple i bucòlica serien molt difícils de trobar, tan càlids, en les bones mares de família de Manresa o de Sabadell, que fins i tot quan van d'excursió toquen tan escandalosament de peus a terra! Al diable els peus, i al diable la terra! Els valencians podreu tenir defectes, però tots –i sobretot les dones– guardeu en la vena més secreta del vostre cos una gota de sang d'Ausiàs March, tots sou propensos i fàcils a aquella divina follia dels poetes i dels sants. I jo trobo que aquesta gota de sang val més que totes les fàbriques

del Llobregat.” Carta a la família Pereña [tieta] (8 de setembre del 1939).

■ **Covardia.** “Estic empipat i tinc ganes d'engegar-ho tot a rodar. Em molesta que la gent em tingui per home de seny, quan de bona gana faria totes els ximpleries d'aquest món si no fos per covardia.” Carta a Mercè Figueras (22 de febrer del 1940).

■ **El profit d'uns anys erms.** “Però res no sabem del que ens és millor; i la vida no és més que aprenentatge. Quan jo vaig posar-me malalt i vaig adquirir consciència de la importància de les meves lesions, vaig considerar que, probablement, la meua vida havia estat truncada definitivament i que em calia resignar-me a ser, per més o menys temps, un inútil –a penes un home. No em va quedar altra vàlvula que la poesia. Durant aquests sis anys he fet versos sense altra intenció que la de treu-

re'm les espines que em sentia a dins. Escrivint-los, t'ho dic sincerament, no aspirava a altra cosa sinó a quedar-me tranquil. Bé, per un seguit de circumstàncies, aquests versos han estat llegits per la persona literàriament més docta del país –tot i que visqui a l'estranger. I Carles Riba n'ha fet uns elogis tan contundents que tallen la respiració. M'és impossible dir-te literàriament les seves frases. Tinc promès un estudi crític *in extenso*, i esperava tenir-lo per escriure't, però no m'arriba; potser s'haurà perdut. De moment vaig tenir una alegria enorme i tan pura, que ni per un moment se'm va acudir que podia ser vanitat. Veia el pare il·luminat i satisfet fins al punt de fer el ridícul –car tot això s'ha esdevingut allà–, veia que tots aquests anys que tan erms em semblaven m'havien donat el rendiment que era potser la meua feina en aquest planeta lamentable. Veia que no era un inútil, i que potser la meua vida

vital, i només valorat per la malaurada fi d'una carrera que es preveia esplèndida.

De la mateixa manera que estan convinguts que la seva aventura poètica va ser meteòrica i va retre uns fruits extraordinaris, d'una maduresa total, que cal valorar per ells mateixos, no els resta tampoc el menor dubte que el seu pensament, vast i complex, integrat per un conjunt d'idees morals, polítiques, estètiques i literàries, constitueix un llegat d'una peça, massa valuós per a romandre indefinidament disseminat per cartes, dietaris i papers dispersos.

Un home cordial. La cordialitat, la bonhomia, l'optimisme, és la tònica dominant dels escrits íntims del poeta. Poques vegades la greu malaltia que pateix el porta a la desesperació.

La vanitat també hi és totalment absent. El tarannà de Torres, com diuen els dos filòlegs, és als antípodes de cap mena de pedanteria. "Ningú més lluny que ell del tòpic del poeta reclòs en una torre d'ivori", escriuen. O del poeta que no fa res més sinó mirar-se el melic.

Parlem d'una "saludable humanització de l'escriptor", diuen els dos

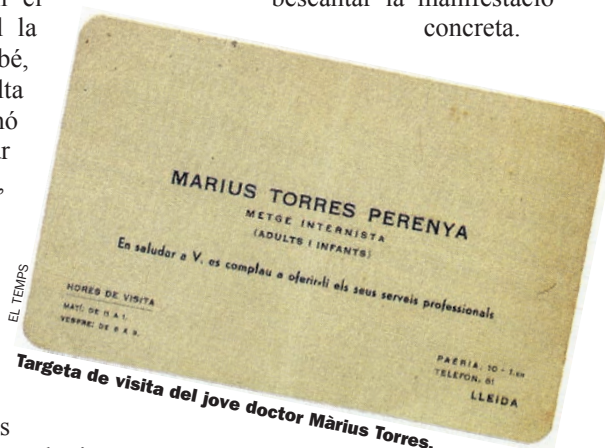
Màrius Torres i Mercè Figueras al sanatori de Puig d'Olena.

estudiosos, humanització que arriba a la màxima expressió quan el lector aprecia com per a ell la literatura pot arribar a ser també, eventualment, no sols una alta manifestació de l'esperit, sinó el noble pretext per a entaular o enfortir un vincle personal, d'amistat i d'afecte.

Perquè, consideren, cal reconèixer que de manera idèntica a la dels seus versos —que no per calculats resulten menys naturals— la concepció de la literatura que sosté i practica Màrius Torres és també tan profunda com es vulgui, però reverteix sempre, benèfica, en la vida, en el seu consum plaent i sense

cap mena de petulància, com una activitat quotidiana, necessària i perfectament natural.

I cal no oblidar, afegeixen, que aquesta és una naturalitat que el seu tarannà sembla estendre a qualsevol altre àmbit cultural. Qualsevol indici que un misatge artístic, de la disciplina que sigui, exagera un contingut falsejat, afectat o inconvenient, que no fa justícia a la idea de la vida i la realitat humanes que ell creu que l'art sempre ha d'oferir, mai no deixa de molestar-lo i de fer-li bescantar la manifestació concreta.

Les coses tal com són és la culminació del Centenari Màrius Torres i arriba just quan fa un mes que els dos filòlegs van editar, a Pagès Editors, les *Versions de poesia europea per Màrius Torres*, un volum que recull i analitza els poemes traduïts per l'escriptor, poemes que pertanyen a un gran nombre de poetes, exactament 24, de totes les èpoques, de Michelangelo Buonarroti, Ronsard, Racine i Corneille, a Shakespeare, Jonson, Milton, Keats i Rilke.

Les traduccions, que es presenten acompanyades del text original, es poden considerar un perfecte complement líric, diuen els dos filòlegs, a les *Poesies de Màrius Torres* preparades per Margarida Prats. A banda de l'impuls de les traduccions de la poesia de Màrius Torres a unes altres llengües, en el camp de la divulgació s'ha destacat l'edició de l'àlbum *La Lleida de Màrius Torres*, elaborat per Margarida Prats, Jaume Barrull i Salvador Escudé, publicat per Edicions La Clamor i distribuït pel diari *Segre*.

Lluís Bonada

hauria estat més de profit per al meu país si hagués estat un *médico práctico* més o menys militaritzat, més o menys exiliat..." Carta a Joaquim Gili (4 de novembre del 1941).

■ **Les guerres.** "La meua posició davant la lluita entaulada en aquest notable planeta és idèntica a la que sembla ser la teva. Malgrat la repugnància irresistible que m'inspira el concepte de la vida i de la societat que informa un dels grups bel·ligerants, no sóc prou enze per no adonar-me que cap guerra ha estat menys una guerra d'ideologies. És simplement una lluita per l'hegemonia mundial. Segons qui guanyi, serem esclaus; segons qui, estrangers de segona classe. La tria no és dubtosa, certament. Però trobo absurd entusiasmar-se i fer-se un ideal de l'hegemonia d'uns altres —no importa qui siguin." Carta a Víctor Torres (16 de desembre del 1941).

■ **La vida a Puig d'Olena.** "Fa molt de temps que no sabem res de vosaltres, i ens turmenta la idea de quedar incomunicats amb Amèrica. No deixeu d'escriure sovint, curt, si voleu, per fer-nos saber les vostres novetats, o la vostra manca de novetats. Per aquí, tot igual. La vida a Puig d'Olena, agradabilíssima. Pels *environs*, cada dia més fastigosa. El nostre temps marca un descens tan vertiginós en la civilització, que moltes vegades els europeus sentim un buit a l'estómac, com baixant en un ascensor massa ràpid. Tot plegat no es gens divertit" "Carta a Joan Sales". (30 de gener del 1942).

Màrius Torres
Les coses tal com són. Apunts per a un retrat intel·lectual.
Edició de Jordi Julià i Pere Ballart.
Acontravent.
Barcelona, 2011.